

Regionalne Programy Operacyjne - szanse i zagrożenia dla przyrody

Podstawą wykorzystania unijnych środków spójności i rozwoju regionalnego w latach 2007-2013 będzie m.in. 16 Regionalnych Programów Operacyjnych, skierowanych do poszczególnych województw. Zaangażowane w RPO środki finansowe wyniosą ponad 20 mld euro.

Zgodnie z zasadą subsydiarności - podstawową zasadą ustrojową Unii Europejskiej - Regionalne Programy Operacyjne w latach 2007-2013 powstają na poziomie województw, stanowiąc odpowiedź na konieczność efektywniejszego rozwiązywania najistotniejszych potrzeb każdego regionu. Tak pojęta idea decentralizacji stwarza możliwość zwiększenia przekazywanych środków finansowych oraz przeniesienia szeregu działań na poziom lokalny. Od samorządów wojewódzkich będzie zależeć, czy fundusze te zostaną przeznaczone na działania zgodne z zasadami zrównoważonego rozwoju - czy wręcz przeciwnie, na inwestycje szkodliwe dla przyrody i lekceważące europejskie standardy ochrony środowiska.

Fot. Andrzej Ginalski

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego (RPO WP) został przygotowany zgodnie z art. 32 ust. 1 Rozporządzenia Rady Europy Nr 1083/20062, w celu wykorzystania środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach celu „Konwergencja” polityki spójności Unii Europejskiej. Konwergencja jest to proces zmniejszania różnicowania pomiędzy krajami Unii Europejskiej oraz upodobnienie struktur społeczno-gospodarczych.

Niestety, realizacja RPO WP stwarza wiele potencjalnych zagrożeń dla przyrody, gdyż priorytetami programu są założenia dotyczące rozwoju transportu drogowego, lotnisk, presja na niezabudowane do tej pory tereny przyrodnicze.

Z drugiej strony, Program stwarza możliwość realizacji szeregu działań służących poprawie stanu środowiska (projekty z dziedziny ochrony wody, powietrza, odpadów, rozwój technologii umożliwiających pozyskiwanie energii odnawialnej, budowa ścieżek rowerowych, gospodarowanie obszarami chronionymi). Niektórzy zarządcy ostoi Natura 2000 w województwie podlaskim już zasygnalizowali nam zamiar finansowania z RPO wykonania planów ochrony tych obszarów.

Warto również zaznaczyć, że beneficjentami środków finansowych przeznaczonych na zadania z zakresu ochrony przyrody i środowiska mogą być organizacje pozarządowe.

RPO WP dysponować będzie budżetem w wysokości 636 mln euro. Niestety, rażące są dysproporcje w alokacji środków na poszczególne osie priorytetowe oraz kategorie interwencji (obszary/zagadnienia tematyczne objęte pomocą finansową). Na rozwój infrastruktury transportowej, przede wszystkim budowę dróg, przeznaczono 23% wszystkich środków Programu, a już na rozwój infrastruktury ochrony środowiska blisko pięciokrotnie mniej! W siedmioletnim okresie programowania na promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody (w tym Natura 2000) przeznaczono zaledwie 3 217 024 euro. Jest to kwota zdecydowanie za niska, zważywszy, że w województwie podlaskim znajdują się jedne z najcenniejszych przyrodniczo i krajobrazowo terenów Polski, a w dodatku jest to województwo deklarujące rozwój w kierunku „turystyki opartej na zasobach przyrodniczych”.

Niezwykle istotny w kształtowaniu treści RPO i kontroli wydatkowania środków finansowych z tego programu jest udział organizacji pozarządowych.

Po pierwsze NGO'sy już na etapie konsultacji RPO mogły zgłaszać swoje uwagi do jego treści. Takie działania podjęła Pracownia na rzecz Wszystkich Istot Oddział Podlaski w ramach realizacji celów projektu „Monitorowanie wykorzystania funduszy unijnych w Regionalnym Programie Operacyjnym w Województwie Podlaskim”. Część uwag zgłoszonych do RPO WP została uwzględniona w ostatecznej wersji Programu. W pierwszej wersji RPO nie uwzględniony został w ogóle priorytet odnoszący się do ochrony przyrody. Dopiero po wniesieniu uwag przez Pracownię i Klub Przyrodników, w Programie ujęto priorytet „Rozwój infrastruktury ochrony środowiska”. Również dzięki uwagom stowarzyszenia usunięto z treści RPO zapisy umożliwiające finansowanie budowy zbiorników retencji i regulacji rzek. Nasze uwagi przyczyniły się również do ujęcia w Programie możliwości budowy ścieżek rowerowych.

Stosownie do postanowień dyrektywy 2001/42/WE, prawidłowo zrealizowana procedura strategicznej oceny oddziaływania na środowisko warunkuje zapewnienie wysokiego poziomu ochrony środowiska i przyczynia się do uwzględniania aspektów środowiskowych w przygotowaniu i przyjmowaniu planów i programów w celu wspierania zrównoważonego rozwoju.

W związku z powyższym, na zlecenie Pracowni wykonana została opinia w przedmiocie procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko RPO WP. Jak się okazało, procedura SOOS zawiera szereg uchybień i nieprawidłowości. Najważniejsze to nienależyte ustalenie zakresu prognozy, nie podjęcie analizy wariantów alternatywnych, brak propozycji środków łagodzących i kompensujących oddziaływania skumulowane, brak informacji o przewidywanych metodach analizy realizacji postanowień projektowanego dokumentu. Opinia została przesłana do wiadomości Komisji Europejskiej

Co jeszcze mogą zrobić organizacje pozarządowe? Na pewno możliwe jest podjęcie działań na rzecz wypracowania i zastosowania właściwych procedur przy wyborze przedstawiciela organizacji pozarządowych do Komitetu Monitorującego RPO (wybór przez NGO'sy). Wprowadzenie kompetentnego przedstawiciela organizacji pozarządowych do Komitetu Monitorującego jest niezwykle istotne. KM zatwierdza bowiem kryteria wyboru projektów do finansowania ze środków Programu. W wersji optymistycznej kryteria te mogłyby promować tylko projekty nie oddziałujące negatywnie na przyrodę, a odrzucać te naruszające zasady zrównoważonego rozwoju. Pracownia przystąpiła do opracowania dokumentu zawierającego kryteria promujące projekty przestrzegające tych zasad. Dokument ten zostanie przekazany instytucji zarządzającej Programem (Zarządowi Województwa).

Ponadto organizacje pozarządowe mogą monitorować proces naboru i wyboru projektów w RPO WP, a także zapewnić udział społeczny poprzez włączanie się w procedury prawne, związane z realizacją wybranych projektów finansowanych w RPO WP, naruszających prawo w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego i ujawniać zauważone nieprawidłowości (niewłaściwe praktyki, nieuwzględnianie interesu społecznego w działaniach instytucji publicznych, nieprzestrzeganie prawa).

W chwili obecnej RPO są konsultowane z Brukselą i jeszcze na tym etapie możemy wносить zastrzeżenia i uwagi.

Warto również dodać, że każdy RPO posiada tzw. projekty kluczowe, którym należy poświęcić dużo uwagi. Są to projekty o szczególnym znaczeniu strategicznym dla rozwoju województwa, mające w zasadzie zagwarantowane dofinansowanie ze środków Programu. W podlaskim RPO do takich projektów zaliczono m.in. lotniska i oczywiście budowę i przebudowę dróg. Niektóre z tych

inwestycji zaplanowano na obszarach Natura 2000 i istnieją poważne przypuszczenia, że będą miały one znaczący wpływ na przyrodę oraz będą kolidowały z prawem - np. lotnisko w Czerwonym Borze (ostoi m.in. cietrzewia), w sprawie którego Pracownia podjęła już pierwsze kroki.

Podsumowując, realizacja RPO stwarza więcej zagrożeń dla przyrody niż możliwości jej ochrony. Jednak aktywny nadzór społeczny ze strony NGO's może mieć istotny wpływ na ostateczną wersję Programu i wybór projektów finansowanych z jego środków, a w efekcie przyczynić się do zminimalizowania negatywnego wpływu na środowisko realizowanych przedsięwzięć.

Adam Bohdan, Paweł Klimuk

Działania Podlaskiego Oddziału Pracowni polegające na monitorowaniu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego prowadzone są w ramach Programu „Organizacje Strażnicze” Fundacji im. Stefana Batorego.

Kolumna dofinansowana przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach.